

Požega i fra Luka Ibrišimović

Japarić, Teo

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:992490>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-20**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet
Odsjek za povijest

Teo Japarić

POŽEGA I FRA LUKA IBRIŠIMOVIĆ

Završni rad

Pula, 2017.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet
Odsjek za povijest

Teo Japarić

POŽEGA I FRA LUKA IBRIŠIMOVIĆ

Završni rad

JMBAG: 0303054009, redoviti student
Studijski smjer: preddiplomski studij povijesti

Predmet: Uvod u hrvatski novi vijek
Znanstveno područje: humanističke znanosti
Znanstveno polje: povijest
Znanstvena grana: hrvatska i svjetska novovjekovna povijest

Mentor: prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Pula, rujan 2017.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Teo Japarić, kandidat za prvostupnika povijesti, izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz nekog necitiranog rada te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, 1. rujna 2017.

Student

IZJAVA o korištenju autorskog djela

Ja, Teo Japarić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „Požega i fra Luka Ibrišimović“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst, trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 1. rujna 2017.

Potpis

Sadržaj

1. Uvod	5
2. Fra Luka Ibrišimović.....	6
3. Ibrišimović i sukob franjevac.....	8
4. Pisma fra Luke Ibrišimovića	11
5. Oslobođenje Požege	14
6. Obrazovanje i nasljednici Ibrišimovića	17
7. Požega nakon oslobođenja	18
8. Zaključak	20
Literatura	21
Summary	23

1. Uvod

Kada se govori o novom vijeku u Hrvatskoj, ime Luke Ibrišimovića neizostavan je dio toga doba. Vrlo je značajan za hrvatsku i slavonsku povijest novoga vijeka u više pogleda. Borio se i zalagao za crkvu, društvo i obrazovanje. Njegova glavna misao, na kojoj je neumorno radio, bila je oslobođenje Slavonije od Turaka. Uz mnoge probleme s kojima se susretao, Ibrišimović nikad nije posustajao te se na kraju odlučio za veliki pothvat o kojem su se pisale pjesme i nakon čega je postao heroj. Oslobodio je Požegu i Požešku kotlinu od Turaka te omogućio Požegi da dobije naslov slobodnog kraljevskog grada. Nakon 150 godina turske vladavine nad Požegom, u gradu je napokon oživjela sloboda, a zaslužan za to bio je ovaj franjevac. Ibrišimović od 1682. počinje djelovati u Požegi, a bio je i važan promicatelj crkvenih i političkih veza Slavonije sa Zagrebom, Varaždinom i Bečom. Svoje obrazovanje započinje u Slavoniji, a visoke škole završio je u Italiji. Zalagao se za podizanje vjerskoga života i pokušavao je spojiti Slavoniju sa Zagrebačkom biskupijom, što je i učinjeno, ali tek nakon njegove smrti.

Svojim djelovanjem fra Luka Ibrišimović je zadobio mnogo protivnika. Nekoliko puta je završio u zatvoru, čak je osuđen i na smrt, ali je oslobođen plaćanjem velike otkupnine. Proglašen je generalnim vikarom Zagrebačke biskupije i od tada vjerno služi zagrebačkim biskupima sve do svoje smrti. Zalaže se za svoj narod pa nakon oslobođenja od Osmanlija organizira naseljavanje opustošenih krajeva. Ibrišimović djeluje u političkom, društvenom i crkvenom okruženju, a njegov život i djelovanje bit će detaljnije objašnjeni u ovom radu.

2. Fra Luka Ibrišimović

Fra Luka Ibrišimović rodio se u Požegi oko 1620., a istaknuta je osoba u sudjelovanju u društvenim i crkvenim zbivanjima u Požegi i Slavoniji u 17. stoljeću. Ističe se kao protuturski borac i vođa velikog ustanka koji su hrabri Požežani vodili protiv Osmanlija. Svoje školovanje započeo je u Velikoj, maloj općini u blizini Požege a kasnije je studirao u Ferrari. Nailazimo i na podatke da je svoju naobrazbu stjecao u Rimu, a o tome govori Radoslav Lopašić: *Nema sumnje, da je Luka Ibrišimović bio pošao na višu naobrazbu poput mnogih drugih svojih zemljaka i suvremenika u kršćansku prijestolnicu, u vječni Rim, gdje su se mladići, osobito iz istočnih zemalja, kojim su Turci i drugi nekrsti vladali, u zavodu vjeroplodnice na trošak glavara katoličke crkve odgajali i izučavali.*¹ Sačuvana pisma i sveukupan rad Luke Ibrišimovića svjedoče nam o tome da je dobro poznao talijanski jezik te duže vrijeme boravio u Italiji. Nakon završenog studija, vraća se u svoj grad Požegu te započinje službu u selima Ratkovica i Nova Kapela. U Velikoj se ističe kao učitelj gramatike, a u Budimu kao predstojnik franjevac a te kao poglavar i župnik u Pešti. Godine 1662. ponovno djeluje u Požegi, gdje u kršćanskoj gradskoj četvrti (danas ulica Vučjak) obavlja dužnost župnika, da bi od 1672. do 1675. bio gvardijan u Velikoj. Godine 1675. postavio ga je zagrebački biskup Martin Borković za svojega vikara u Slavoniji, što potvrđuju i njegovi nasljednici, biskupi Aleksandar Mikulić (1688.) i Stjepan Selišćević (1649.) te tu dužnost obavlja do smrti.² Luka Ibrišimović radi na političkom i crkvenom jedinstvu Hrvata te vodi narodni ustanak usmjeren protiv Osmanlija. Bio je član pokrajinske zajednice Bosne Srebrene koja nije prihvaćala vlast bosanskih franjevac a i biskupa fra Marijana Maravića. Od godine 1658. do smrti zauzima se za vlast zagrebačkih biskupa i suprotstavlja se bosanskim biskupima te se otvoreno sukobljava s bosanskim biskupom fra Nikolom Ogramićem. Nastojao je da se slavonski franjevci odvoje od bosanskih te da osnuju svoju vlastitu biskupiju, što je u konačnici razriješeno tek nakon njegove smrti. Ibrišimović se već

¹ Lopašić, Radoslav, *Dva Hrvatska junaka - Marko Mesić i Luka Ibrišimović*, Matica hrvatska, Zagreb, 1888., str. 134.-135.

² Potrebica, Filip, ur., „Fra Luka Ibrišimović i njegovo doba“, *Zbornik radova sa znanstvenog skupa*, Naklada Slap, 2001., str. 7.

na početku ističe kao iskren i neustrašiv protivnik okrutnoj osmanskoj vlasti te kao kršćanski svećenik i veliki domoljub Hrvata planira oslobođenje naroda od Osmanlija. Franjevci u njemu prepoznaju vrline i sposobnosti, pa mu povjeravaju važna mjesta na crkvenim pozicijama. Kao redovnik i svećenik, Ibrišimović je nastojao unaprijediti katoličku crkvu u Slavoniji te se zalaže za podizanje crkava i župa. U Požegi, oko 1670., fra Luka Ibrišimović daje izgraditi crkvu sv. Duha, a u Pleternici crkvu sv. Nikole.³ Također, Ibrišimović se brine o prosvjeti svojega naroda te osniva pučku školu u Požegi koju je oko 1672. polazilo oko 50 učenika.⁴ Bila je to prva škola za obrazovanje djece u Požegi dok je grad bio pod osmanskom vlašću.

³ Lopašić, str. 136.

⁴ Na istome mjestu.

3. Ibrišimović i sukob franjevac

Slavonski franjevci stvaraju ideju da Slavonsku biskupiju odvoje te šalju zahtjev zagrebačkom biskupu Petru Petretiću o imenovanju svojega generalnog vikara za Slavoniju. Među tim franjevcima bio je i Luka Ibrišimović. Taj potpis ga jasno svrstava među one slavonske franjevce, članove franjevačke pokrajinske zajednice Bosne Srebrene, koji nisu prihvaćali biskupsku vlast bosanskog biskupa fra Marijana Maravića (1645.-1660.), već su težili crkvenoj neovisnosti Slavonije tako što su pribjegli pod biskupsku odgovornost zagrebačkog biskupa.⁵ Nakon što se fra Luka vratio u Slavoniju, postaje najbliži suradnik vikaru zagrebačkog biskupa fra Petru Nikoliću, a nakon njegove smrti Ibrišimović preuzima njegovu dužnost. Fra Lukina uloga bila je presudna u konačnom uspostavljanju vlasti zagrebačkih biskupa u Slavoniji pa se nameće pitanje i o njegovu držanju u dugotrajnim sukobima između slavonskih i bosanskih franjevac u tadašnjoj franjevačkoj pokrajini Bosni Srebrenoj, koja se u to vrijeme prostirala od Budima do Makarske.⁶ Kako se javila želja za odvajanjem slavonskih franjevac od bosanskih i stvaranjem posebne Slavonske biskupije, dalmatinski franjevci dobivaju ideju i želju za osamostaljivanjem. Budući da su bosanski, beogradski i skradinski biskupi, a i vikari zagrebačkih biskupa, bili odreda franjevci Bosne Srebrene, ti su prijevori doveli do oštih sukoba i unutar franjevačke provincije.⁷ Nakon pada Bosne pod vlast Osmanlija, Bosanska je vikarija 1514. podijeljena na Bosnu Srebreanu, ovlaštenu za samostane pod osmanlijskom vlašću, i Bosnu Hrvatsku, ovlaštenu za samostane od Trsata do Splita i Smedereva.⁸

Biskup Nikola Ogramić dobiva pravo na slavonske župe te Ibrišimović mora prepustiti službu gvardijana u Velikoj prijatelju biskupa Ogramića Luki Marunčiću.

⁵ Hoško, Franjo Emanuel, "Luka Ibrišimović i sukobi među slavonskim i bosanskim franjevcima Bosne Srebrene", u: „Fra Luka Ibrišimović i njegovo doba“, *Zbornik radova sa znanstvenog skupa*, 2001., str. 1.

⁶ Isto, str. 2.

⁷ Budak, Neven, *Hrvatska i Slavonija u ranome novom vijeku*, Leykam international, Zagreb, 2007., str. 88.

⁸ Isto, str. 89.

Marunčić u Ibrišimoviću vidi nasljednika u službi vikara zagrebačkih biskupa u Slavoniji te predvodnika u otporu slavonskih franjevaca prema bosanskom biskupu. Da na vrijeme onemogući Luku Ibrišimovića, Marunčić pak već 1672. pred najvišim crkvenim vlastima u Rimu podiže tužbu protiv njega, pripisujući mu da je rasipao samostanska dobra. Marunčićeve su tužbe ostale u Rimu bez odjeka.⁹ Ubrzo gubi ugled u Bosni Srebrenoj i status gvardijana u Velikoj, tako da fra Luka Ibrišimović opet postaje 1674. gvardijan i najbliži suradnik Petru Nikoliću. Nikolić je bio prvi franjevac koji u ime zagrebačkog biskupa od 1658. do 1675. vodi crkveni život u Slavoniji.¹⁰ Nikolić predlaže Ibrišimovića za nasljednika u službi generalnog vikara za Slavoniju, nakon čega mu i sam biskup Borković potvrđuje navedenu službu. Kao starješina samostana u Velikoj, Ibrišimović je 1676. tamo uspostavio novicijat, nakon što je Propaganda dopustila da slavonski franjevci mogu ponovno otvoriti školske i odgojne zavode za kandidate iz Slavonije koji žele stupiti u franjevački red.¹¹

Međutim, tužbe protiv Ibrišimovića ne prestaju te ga Maravić tuži Ali-paši Sokoloviću da je neprijatelj turske države. U tim optužbama stoji da su prema biskupu Benliću postupali nedostojno, skrivili njegovu smrt, a zatim i raspolagali njegovom imovinom. Nakon tih optužbi Ibrišimović je dospio u zatvor. Ibrišimović od 1682. boravi u Požegi, gdje obavlja dužnost generalnog vikara u Slavoniji te postavlja župnike. U svojim pismima izvješćuje zagrebačkog biskupa o mogućem ratnom sukobu između Habsburške Monarhije i Osmanlija. Nepovjerenje između slavonskih i bosanskih franjevaca ponovno se očitovalo poslije oslobođenja od turske vlasti, kad je 1690. Propaganda imenovala provincijalom Gabru Stanića, u čijem je upravnom vijeću bio i slavonski franjevac Augustin Jaharić.¹² Nesuglasice s Ogramićem se nastavljaju, a napetosti u Bosni Srebrenoj postale su još veće. Sam, pak, Ibrišimović je prosudio da biskup Ogramić više neće moći proširiti svoju biskupsku vlast na Slavoniju i ugroziti biskupska prava zagrebačkih biskupa, jer su mu presudom metropolitanskog suda pripale u Slavoniji samo četiri župe.¹³ Nikola Ogramić opet

⁹ Hoško, str. 17.

¹⁰ Hoško, Franjo Emanuel, "Požeški franjevci kao promicatelji crkveno-upravne samostalnosti Slavonije u tursko vrijeme", *Radovi Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Požegi*, 1, 2012., str. 57.

¹¹ Hoško, str. 18.

¹² Isto, str. 20.

¹³ Na istome mjestu.

podizhe tužbe protiv Luke, ali one ostaju bez odjeka. U međuvremenu se vodstvo Bosne razišlo i s Augustinom Jaharićem. Sve to utječe na ponovno uspostavljanje dobih odnosa slavonskih i bosanskih franjevaca, što potvrđuje činjenica da je slavonski franjevac Stjepan iz Đakova 1696. sudjelovao u upravnom vijeću Provincije, a 1699. je Mijo Domazetović najprije bio vijećnik u upravnom tijelu Bosne Srebrene.¹⁴ Ubrzo i sam Domazetović postaje nasljednik u službi vikara zagrebačkog biskupa za Slavoniju. Sukobi među franjevcima polako se smiruju i dolazi do pomirenja regionalnih franjevačkih skupina. Pred samu smrt fra Luke Ibrišimovića prestali su sukobi između slavonskih i bosanskih franjevaca i tako umire pokret za osamostaljenje slavonskih franjevaca od franjevaca u geografskoj Bosni. Zahvaljujući Ibrišimoviću i njegovoj ustrajnosti, Slavonija je pripala Zagrebačkoj biskupiji. U tim novim okolnostima slavonski franjevci dobivaju podršku od Bosne Srebrene i uživaju veliki ugled u svojoj pokrajinskoj zajednici.

Ipak je snažan regionalizam ponovno buknuo početkom četvrtog desetljeća 18. st. i 1735. doveo do odijeljivanja dalmatinskog dijela Bosne Srebrene u samostalnu Provinciju sv. Kaje, kasnije nazvanu Provincijom Presvetog Otkupitelja.¹⁵ Godine 1757. i slavonski se franjevci odlučuju na odvajanje od Bosne Srebrene i uspostavljaju novu franjevačku pokrajinu, Provinciju sv. Ivana Kapistrana.

¹⁴ Isto, str. 21.

¹⁵ Isto, str. 22.

4. Pisma fra Luke Ibrišimovića

Ibrišimović se u više navrata obraća zagrebačkim biskupima i obavještava ih o crkvenom stanju u Slavoniji i prijetnji koja dolazi od strane Osmanlija. Tematika tih pisama je raznolika: političke, društvene i crkvene prilike te ratovi. Fra Luka Ibrišimović se obraća Martinu Borkoviću te ga obavještava da se Turci pripremaju za rat i planiraju napad na Hrvatsku. Naime, budimski vezir primio je obavijest od sultana i zapovijed za odlazak na Mohačko polje, kamo će također stići egerski, temišvarski, bosanski i kaniški paša.¹⁶ Ibrišimović smatra da zbog nesuglasica među kršćanima kršćanska vojska nema izgleda, osim uz veliku Božju pomoć. U isto vrijeme u Bosni vlada strašna kuga, ali je u Slavoniji pozornost bila usmjerena na to da se bolest ne raširi i ne prenese u cijelu Hrvatsku. Na jednom drugom mjestu fra Luka javlja kako se neprijatelj pritajio. Ipak, on predosjeća nesreću.¹⁷ Godine 1690. opet prijeti turska opasnost te Ibrišimović ponovno obavještava biskupa da Osmanlije spremaju napad na područje između Save i Drave.

Kao što sam već istaknuo, Ibrišimović je proveo kratko vrijeme u turskom zatvoru kada ga je Luka Marunčić tužio Osmanlijama za izdaju, ali je pušten na slobodu plaćanjem velike otkupnine. Marunčić je prigrabio sva pisma koja su pisali kršćani pa tako i fra Lukina te ih je slao vrhovnom veziru u Osijeku. Za Ibrišimovića Marunčić uništava svećenstvo i kršćanski puk jer svojim postupcima postaje neprijateljem svojeg naroda. Primjerice, Alipaši Sokoloviću u Požegu Luka Marunčić piše protiv Luke Ibrišimovića. Pismo je sačuvano. Po Ibrišimovićevu mišljenju Marunčić je uzrok svih zala.¹⁸ Također, Luka daje i politička izvješća u kojima opisuje austrijske zapovjednike koji drže kršćane po zatvorima kako bi od njihove rodbine iznudili novac. To je za Ibrišimovića sažetak te pogubne politike.¹⁹

¹⁶ Barbarić, Josip, "Pabirci iz pisama Luke Ibrišimovića zagrebačkim biskupima", u: „Fra Luka Ibrišimović i njegovo doba“, *Zbornik radova sa znanstvenog skupa*, 2001., str. 38.

¹⁷ Na istome mjestu.

¹⁸ Isto, str. 39.

¹⁹ Na istome mjestu.

Luka Ibrišimović 4. veljače 1686. piše: *'Kada sljedeće ljeto prognamo Turke, i mi ćemo se sjediniti kao provincija s onom zagrebačkom, a cijelo će područje u potpunosti pripasti Zagrebačkoj biskupiji. Narod teško živi i postoji bojazan da se opet preda Turcima. Nema što jesti. A ne bi trebalo biti tako. Seljak je naime, porezni obveznik, plaća porez, samo što živežne namirnice nisu pravedno raspoređenje'*.²⁰

Ovo je samo jedan od primjera gdje možemo uočiti s kakvim su se problemima suočavali ljudi za vrijeme osmanske vlasti. Također slična pisma je slao i ostalim biskupima Zagrebačke biskupije u nadi da će pomoć stići na vrijeme. Nisu samo Turci bili problem, Ibrišimović jasno ističe probleme o teškom životu kršćana u Slavoniji, a takve se poteškoće pojavljuju zbog bosanskog biskupa. On zabranjuje sakramente ako vjernici nisu podmirili crkvenu desetinu.²¹ Bilo je zabrana duhovne službe (ispovijed, misa, krštenje, vjenčanje) ako netko nije bosanskome biskupu platio desetinu.²²

Postoji naravno i druga strana, gdje se govori o tome kako je Ibrišimović grijeshio i činio razna nedjela. Trgovao je, držao mlinove na Savi, posjedovao prihode, kojima je mogao izdržavati jedan cijeli samostan, imao konje, volove, sitnu i krupnu stoku.²³ Požeški paša htio ga je smaknuti, budući da je radio za austrijsku vojsku. Da bi se iskupio, morao je platiti 6.000 talira.²⁴

Pisma koja je Ibrišimović slao zagrebačkim biskupima od velike su važnosti jer prikazuju situaciju u Slavoniji na području društvenog, gospodarskog, vojnog i crkvenog života za vrijeme i poslije turske opasnosti. Prema postojećim podacima Ibrišimović je uputio oko 80 pisama biskupima. Zagrebačkom biskupu Martinu Borkoviću fra Luka je uputio 47 pisama (od 12. IX. 1672. do 2. II. 1686.); Aleksandru Ignaciju Mikuliću 24 pisma (od 24. II. 1688. do 14. II. 1694.); Stjepanu Želišćeviću 9 pisama (od 13. IX. 1694. do 8. VII. 1697.).²⁵ Iako je bezbroj puta molio za pomoć i upozoravao biskupe što se sprema Hrvatskoj i Slavoniji za vrijeme turske vladavine,

²⁰ Isto, str. 44.

²¹ Na istome mjestu.

²² Isto, str. 45.

²³ Na istome mjestu.

²⁴ Na istome mjestu.

²⁵ Isto, str. 47.

pomoć je bila jako slaba. Također, upozoravao je na crkvene probleme među franjevcima koji postaju prepreka za samu obranu i borbu protiv Turaka. Na kraju ipak dolazi do zaključka da nema smisla sjediti i čekati te podiže ustanak i kreće u napad na Osmanlije.

5. Oslobođenje Požege

Ibrišimović je opet pisao Borkoviću da je Slavonija puna janjičara koji će krenuti prema Beču. Nastupom proljeća 1683. bila su Ibrišimovićeva izvješća sve češća, pa je, između ostalog, javio da je samo iz Bosne Slavonijom prošlo 60 tisuća konjanika i pješaka, a ostale vojske i Tatara ima kao pijeska.²⁶ Veliki vezir Kara Mustafa čekao je u Osijeku i planirao pohod na Beč. Osmanska ordija (vojska) od gotovo 65 tisuća vojnika i 300 topova polako je prelazila Sulejmanov most.²⁷ U sastavu te vojske bilo je i nekoliko tisuća konjanika, pješaka, martoloza i drugih pomoćnih jedinica iz Slavonije, Srijema, Bosne i Hercegovine, koje su uglavnom bile sastavljene od doseljenih Turaka i Vlaha.²⁸ U lipnju 1683. Kara Mustafa je odlučio krenuti u pohod na Beč. Samouvjeren u njegov ishod, umjesto da ubrza pokret vojske i munjevito opsjedne Beč i osvoji ga prije nego što je Jan Sobjeski mogao doći gradu u pomoć, Kara Mustafa-paša je napredovao vrlo sporo, tako da je 14. srpnja stigao pod Beč.²⁹ Kršćanska vojska pod vodstvom Jana Sobjeskog nanijela je strahovit poraz Kara Mustafi. Vijest o porazu osmanske vojske munjevito se širi Europom, a tako dolazi i do Ugarske i Hrvatske. Kršćani su ostvarili veliku pobjedu, što je rezultiralo buđenjem Europe i oslobađanjem ostalih dijelova pod osmanskom vlašću.

Osvajanjem Voćina, Valpova i Osijeka ostvarila je carska vojska vrlo krupan uspjeh pa je tada moglo započeti oslobađanje Slavonije od osmanske vladavine.³⁰ Neprestano djelovanje ustaničkih odreda pobunjenog naroda zadavalo je Osmanlijama sve veće probleme. Carska se vojska podijelila, a general Dünnewald krenuo je s vojskom 6. listopada prema Požeškoj kotlini. Idući vrlo žurno iz Osijeka stigao je Dünnewald 9. listopada do Orahovice i osvojio je nakon kraćeg okršaja s Turcima.³¹ Iz Orahovice preko Krndije dolazi sa svojom vojskom u Požegu. Njemu

²⁶ Mažuran, Ive, *Hrvati i Osmansko Carstvo*, Golden marketing, Zagreb, 1998., str. 244.

²⁷ Isto, str. 246.

²⁸ Na istome mjestu.

²⁹ Isto, str. 247.

³⁰ Isto, str. 258.

³¹ Isto, str. 259.

ususret išao je požeški sandžakbeg Ibrahim-paša s tisuću vojnika, ali ugledavši Dünnewaldovu vojsku odmah se povukao u Požegu i u znak opće uzbune dao pucati iz topova.³² To je Turcima u Požeškoj kotlini bio znak da napuste svoje domove i sklone se pred kršćanskom vojskom u šume, a zatim na turski teritorij.³³ Generalu Dünnewaldu se pridružio i fra Luka Ibrišimović koji mu je olakšao posao i pomogao u bitci za oslobođenje. Još u nekoliko navrata Turci pokušavaju napasti Požegu, ali su svaki put bili poraženi, međutim, opasnost još uvijek nije prolazila. Ibrišimović opet traži pomoć i šalje pisma biskupu Mikuliću u kojima javlja da Turci slobodno i nesmetano pustoše požeški kraj.

Dana 12. ožujka (dan sv. Grgura) 1689. fra Luka Ibrišimović je odlučio napasti tursku vojsku. U rano jutro na brdu Sokolovac iznad Požege Ibrišimović je došao sa svojom vojskom hrabrih Požežana koji su teško porazili tursku vojsku. Preživjeli su pobjegli glavom bez obzira, a požeškog junaka fra Luku Ibrišimovića car Leopold I. nazvao je "Sokolom". *'O nijednom događaju iz prošlosti ne ima u narodu u Slavoniji tako žive uspomene, kao o ovoj pobjedi Luke Ibrišimovića, kojeg već suvremenici prozvaše Sokolom a brdo, na kojem se bitka dogodila: Sokolovcem.'*

Radoslav Lopašić spominje i narodnu pjesmu koja je uspomena na tu bitku:

*Na šatore i pospane Turke.
Skaču Turci al' uteć' ne mogu,
Šuma gusta, a pećina tvrda.
Britka sablja za šalu ne znade:
Pogiboše age i spahije,
Janjičari ni broja se ne zna,
Sve pogibe, nitko ne ostade
Do jedinog Bršljanović age.
Agu ćemo u Beč odpravljati
I poklonit caru gospodinu,*

³² Isto, str. 259.

³³ Herman, Violeta, "Pisma fra Luke Ibrišimovića zagrebačkom biskupu Aleksandru I. Mikuliću 1688." , *Croatia Christiana periodica*, 25, 47, lipanj 2001., str. 75.

*Nek kazuje i nek pripovieda:
Kako Sokol za cara vojuje!*³⁴

Nakon ove značajne bitke na brdu Sokolovcu fra Luka Ibrišimović živio je još devet godina. Umro je 11. ožujka 1698. u rodnom gradu. Iako je Požega bila oslobođena, Slavonija je još uvijek bila pod turskom vlašću. Carska vojska pod vodstvom bana Nikole Erdödyja uspjela je osloboditi Slavoniju. Osvajanjem Broda, Gradiške i Pakraca bila je Slavonija 1691. konačno i zauvijek oslobođena od osmanske vladavine.³⁵

³⁴ Lopašić, str. 156.

³⁵ Mažuran, str. 269.

6. Obrazovanje i nasljednici Ibrišimovića

Za vrijeme osmanske vlasti u Slavoniji i Ugarskoj franjevci Bosne Srebrene uspjeli su organizirati osnovno i srednje obrazovanje mladeži unutar svojih samostana, a visoko filozofsko i teološko znanje stjecali su uglavnom u Italiji.³⁶ Nakon oslobođanja slavonskih krajeva franjevci Bosne Srebrene razvijaju školstvo do zavidne razine. Već 1699. u Budimu otvaraju filozofsku školu, a 1710. i visoku bogoslovnu školu.³⁷ Budim ubrzo postaje i središte franjevačkog školstva i važan centar obrazovanja za ove prostore. Osim ovih učilišta u Budimu franjevci su otvorili visoke filozofske škole - 1705. u Požegi, 1708. u Osijeku te 1710. u Slavonskom Brodu.³⁸ Navedena učilišta omogućila su franjevcima da školuju mlade članove te ih zbog toga nisu morali slati u strane zemlje.

Nakon što zagrebačkog biskupa Nikolu Ogramića 1701. ubijaju razbojnici, dugogodišnji sukob oko biskupskih granica završava. U ime zagrebačkih biskupa u Slavoniji su crkvene poslove i dalje vodili njihovi vikari iz redova slavonskih franjevaca: neposredno poslije fra Luke Ibrišimovića od 1702. do 1707. Mijo Domazetović, od 1707. do 1725. fra Augustin Jarić, od 1725. do 1729. fra Andrija Ivanagić Kutjevčanin, od 1729. do 1751. fra Mijo Pavunović i od 1751. do 1754. fra Ivan Kopijarević Stražemanac.³⁹ Naposljetku, zagrebački biskup Franjo Thauszy preuzima župe u Slavoniji te u Požegi osniva sjemenište.

³⁶ Skenderović, Robert, "Nasljednici fra Luke Ibrišimovića u službi slavonskog vikara Zagrebačke biskupije", u: „Fra Luka Ibrišimović i njegovo doba“, *Zbornik radova sa znanstvenog skupa*, 2001. , str. 129.

³⁷ Isto, str. 130.

³⁸ Na istome mjestu.

³⁹ Isto, str. 132.

7. Požega nakon oslobođenja

Slavonija je oslobođena 1691. i to područje postaje kraljevskim posjedom. Osnovani su veliki zemljišni posjedi, čiji će vlasnici postati pretežito strani velikaši, dok će vojska smještena u vojarnama biti značajan teret za seljake i građanstvo.⁴⁰ Strukturu stanovništva u Požegi možemo pratiti kroz nekoliko popisa. Popis iz 1702. donosi podatke za grad Požegu i neka vlastelinstva. U Požegi živi 170 posjednika sa sinovima ili kćerima ili oko 720 stanovnika katolika.⁴¹ Stanovništvo se bavi poljoprivredom, a uzgaja žito, zob, ječam i kukuruz. Također, razvijeni su obrt i trgovina, a od obrtnika najpoznatiji su bili krojači. Postojali su i drugi obrti kao što su remenari, krznari, kovači, bravari i dr.⁴² Požega nakon oslobođenja dobiva naziv komorskog grada, a kasnije kada uvodi gradskog činovnika, senatora i zastupnika svećenstva dobiva naslov carsko-kraljevskog grada. Grad Požega od 1689., s okolnim selima (Arslanovci, Emovci, Dervišaga, Komušina, Seoci i Vidovci) plaća komorskoj upravi 2500 forinti daće.⁴³ Popisi stanovništva bili su od velike važnosti jer daju uvid u zanimanja i imovinu građana.

Dolazak isusovaca u Požegu na kraju 17. st. bio je presudan za ukupan razvoj Požeštine i grada Požege, posebice u obrazovnom, kulturnom i gospodarskom pogledu.⁴⁴ Isusovci ne daju samo primjer za poslušnost, već nastoje udovoljiti novim potrebama obrazovanja i duhovnoj obnovi; osnivaju novu vrstu škole – gimnaziju te obnavljaju kutjevačko vlastelinstvo koje su dobili na upravljanje.⁴⁵ Požeška gimnazija osnovana je 1699. godine. Ujedno je i najstarija gimnazija u današnjoj Slavoniji, a peta najstarija u Hrvatskoj. Najprije su, nakon oslobođenja od Osmanlija, obnovljene drvene sakralne građevine, a zatim isusovci obnavljaju crkvu sv. Lovre, grade do nje Kolegij, sa zapadne strane, te zgradu Gimnazije (1726./1727.), s istočne strane;

⁴⁰ Potrebica, Filip, "Požega tijekom prve polovice 18. stoljeća", u: „Fra Luka Ibrišimović i njegovo doba“, *Zbornik radova sa znanstvenog skupa*, 2001., str. 136.

⁴¹ Isto, str. 137.

⁴² Isto, str. 138.

⁴³ Na istome mjestu.

⁴⁴ Isto, str. 144.

⁴⁵ Isto, str. 145.

franjevci obnavljaju crkvu sv. Duha (1777.) i grade samostan, zagrebački biskup Franjo Thauszy dao je izgraditi crkvu sv. Terezije Avilske, izgrađene su kapele sv. Filipa i Jakoba, sv. Ivana Nepomuka (danas više ne postoji, srušena je poslije Drugog svjetskog rata) i sv. Roka.⁴⁶ Požega nije imala sigurne uvjete stanovanja, a nije ni uspjela izbjeći kugu koja je poharala grad i odnijela velik broj žrtava.

⁴⁶ Isto, str. 147.

8. Zaključak

Franjevac Luka Ibrišimović bio je jedna od značajnih osoba 17. stoljeća za područje Slavonije pa čak i Hrvatske. Ističe se kao borac za oslobođenje slavonskih krajeva koji su bili pod osmanskom vladavinom. Podiže narodni ustanak a svojom ustrajnošću i borbom uspijeva osloboditi Požegu i Požešku kotlinu te postaje heroj samoga grada Požege. Potiče naseljavanje opustošenih krajeva, gradi crkve i škole te domove za svoju braću franjevce. Iz svih ovih izvora možemo iščitati koliko je zapravo Ibrišimović bio važan za crkvu i Slavonsku biskupiju i, naravno, za veliki ustanak koji je podignuo. Iako je imao mnogo prepreka i protivnika u kršćanskom svijetu, ipak je uspio ostvariti većinu svojih ciljeva. Svoju dužnost generalnog vikara časno je obavljao sve do smrti.

Svake godine 12. ožujka na Grgurevo, Požežani slave Dan grada Požege. Prisjećaju se velike pobjede fra Luke Ibrišimovića koji je herojski oslobodio grad. O fra Lukinom pothvatu se pjevaju i narodne pjesme koje govore o njegovoj pobjedi. Njemu u čast 1893. podignut je spomenik koji se nalazi ispred katedrale sv. Terezije Avilske u njegovoj rodnoj Požegi.

Nakon oslobođenja od Osmanlija, Požega postaje centar obrazovnog i kulturnog života. Jedan je od najvažnijih i najrazvijenijih gradova u Slavoniji u doba kasnoga srednjeg i ranog vijeka. U gradu se ističu franjevci i isusovci koji velikim doprinosom stvaraju obrazovne ustanove i pomažu boljem razvijanju grada.

Literatura

1. Budak, Neven, *Hrvatska i Slavonija u ranome novom vijeku*, Leykam international, Zagreb, 2007.
2. Herman, Violeta, "Pisma fra Luke Ibrišimovića zagrebačkom biskupu Aleksandru I. Mikuliću", *Croatia Christiana periodica*, 25 , 47, lipanj 2001., str. 71.-89.
3. Hoško, Franjo Emanuel, "Požeški franjevci kao promicatelji crkveno-upravne samostalnosti Slavonije u tursko vrijeme", *Radovi Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Požegi*, No 1, studeni 2012., str. 57.-76.
4. Lopašić, Radoslav, *Dva hrvatska junaka – Marko Mesić i Luka Ibrišimović*, Matica hrvatska, Zagreb, 1888.
5. Mažuran, Ive, *Hrvati i Osmansko Carstvo*, Golden marketing, Zagreb, 1998.
6. Potrebica, Filip, ur., „Fra Luka Ibrišimović i njegovo doba“, *Zbornik radova sa znanstvenog skupa*, Naklada Slap, 2001.

Sažetak

Luka Ibrišimović rođen je u Požegi oko 1620. Školovao se u rodnoj Požegi, a viša obrazovanja stekao je u Italiji. Bio je vođa i organizator ustanka protiv Osmanlija. Njegova glavna misao, na kojoj je stalno radio, bila je oslobođenje Slavonije i Požege, što mu je na kraju i uspjelo. Ibrišimović također radi na povezivanju Slavonske biskupije sa zagrebačkom te zbog toga ulazi u sukobe s bosanskim biskupima. Njegova ideja o povezivanju ovih biskupija uspješno je provedena, ali tek nakon njegove smrti. Nekoliko puta je završio u zatvoru i bio osuđen na smrt, ali je spašen plaćanjem velike otkupnine. Godine 1689. na brdu Sokolovac iznad Požege teško je porazio osmansku vojsku i oslobodio grad Požegu. Ostatak Slavonije konačno je oslobođen 1691. Luka Ibrišimović organizira naseljavanje opustošenih krajeva nakon ratovanja, gradi i obnavlja crkve i škole. Umro je 11. ožujka 1698.

Ključne riječi: Luka Ibrišimović, Osmanlije, ustanak, Slavonija, Požega, oslobođenje

Summary

Luka Ibrišimović was born in Požega around 1620. He was educated in his hometown, and got his higher education in Italy. He was a leader and organizer of the rebellion against the Ottomans. His main goal, which he managed to achieve, was the liberation of Slavonia and Požega. Ibrišimović also worked on the connection between Slavonian and Zagreb's diocese and therefore he entered into conflict with Bosnian bishops. His idea of connecting these dioceses has been successfully carried out, but only after his death. A few times, he ended up in prison and was sentenced to death, but was released by paying an enormously amount of money. In the 1689. on the hill Sokolovac above the Požega, he defeated the Ottoman army and liberated the city of Požega. The rest of the Slavonia has finally been released in 1691. Luka Ibrišimović organized the settlement of desolated regions after war, builded and restored churches and schools. He died on 11. March 1698.

Keywords: Luka Ibrišimović, Ottomans, rebellion, Slavonia, Požega, liberation

Pregledala: Jelena Pendeš, dipl. učit. razr. nast. s pojač. engl. jez.